

EKMA SEDANA (NIGELLA SATIVA L) O'SIMLIGINING BOTANIK TASNIFI VA AGROTEXNOLOGIYASI

Odina Xayrullayeva Sayfiddin qizi

O'zMU Jizzax filiali "Biotexnologiya" yo'nalishi talabasi

Mamatkulova Iroda Ergashevna

O'zMU Jizzax filiali "Biotexnologiya" kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Yer ustki qismi tarkibida vitamin S, kumarinlar, flavonoidlar (kempferol va kversetin glikozidlari), urug'ida - 0,4 6-1,4% efir moyi, steroidlar, triterpen saponinlar, alkaloidlar, xinonlar, kumarinlar, 30,8-4,2% yog' va boshqa moddalar bor. Urug'ining qaynatmasi buyrak va siydik qopida tosh bo'lganida uni tushurish, gijjalarni o'dirib tushirish uchun iste'mol qilinadi, tish og'rig'ida og'iz chayiladi. Xalq tabobatida sedana urug'i siydik va gijjalarni organizmdan tushiruvchi vosita sifatida hamda yo'tal, astma va sariq kasallikni davolash uchun ishlatiladi.

Kalit so'zlar: Nigella - Sativa, alkaloidlar, saponinlar, borona, qatqaloq, buyrak, kempferol.

O'simlikning botanik tasnifi. Ekma sedana - Nigella Sativa L. ayiqtovondoshlar - Ranunculaceae oilasiga kiradi. Bir yillik, bo'yi 20-75 sm ga etadigan o't o'simlik. Poyasi shoxlangan, poya va shoxlarining uchi yakka xoldagi gul bilan tugaydi.[2] Pastki

barglari qisqa bandli, yuqoridagilari bandsiz poya va shoxlarida ketm-ket joylashgan. Hamma barglari keng-chiziqsimon, to‘mtiq yoki o‘tkir uchli bo‘lakchalarga ikki-uch marta patsimon qirrilgan. Gul kosacha barglari 5 ta, zangori rangli, cho‘ziq yoki tuxumsimon cho‘ziq, uchi to‘mtiq, gultojbarglari 5-8 ta, ikki labli, kosachabarglaridan uch marta kalta. Mevasi – ko‘p urug‘li bargchalardan tashkil topgan to‘p meva. Urug‘i uch qirrali, burishgan, och-qo‘ng‘ir rangli. May-iyunda gullaydi va mevasi etiladi. O‘rta Osiyo (O‘zbekistonning Toshkent va Samarqand viloyatlarida), Rossiyaning Yevropa qismining janubida va Kavkazda ekin ekiladigan yerlarda yovvoyilashgan holda uchraydi. Ekinzorlarda o‘stiriladi.[1,3]

Agrotexnologiyasi. Sedana bo‘yi 70 sm gacha boradigan bir yillik o‘t o‘simlik hisoblanadi. Sedana may-iyun oylarida gullaydi, urug‘lari iyul-avgust oylarida pishadi. Respublikamizning barcha tuproq sharoitlarida ekib o‘stirish mumkin. Uni yumshoq, suv bilan ta‘minlangan, yovvoyi o‘tlardan tozalangan va oziqa elementlar bilan yaxshi ta‘minlangan yerlarga ekishni tavsiya qilinadi. O‘simlik urug‘idan ko‘payadi. Sedana ekiladigan yerlarni kuzda shudgor qilishdan oldin chirigan go‘ng va fosfor o‘g‘iti bilan ozqlantirib 22-25 sm chuqurlikda haydab qo‘yiladi.[1] Erta bahorda yerlarni begona o‘tlardan tozalanadi. Yerlarni tekislash maqsadida uni ikki qatorli borona bilan ishlab va mola bilan tekislab urug‘ ekishga tayyorlanadi. Uni aprel oyining boshlarida tuproq harorati 18-20 gradus isiganda urug‘larni 1-2 sm chuqurlikda va keng qatorlab 60 sm dan qilib ekiladi. Har gektar yerga 12-15kg urug‘ sarflanadi. Urug‘lar ekilgandan so‘ng 14-15 kunda unib chiqadi. Yosh nihollar bahorda bo‘lib turadigan sovuqa chidamli hisoblanadi. Maysalar unib chiqandan keyin ularning oralari yumshatiladi, yovvoyi o‘tlarni tez-tez tozalab turiladi. Vegetatsiya oxirigacha tuproq namligini va havo haroratini hisobga olgan holda 6 va 8 marta sug‘oriladi. Bahorda hosil bo‘ladigan qatqaloqlar va begona o‘tlarni yo‘qotish

uchun borona bilan ko'ndalangiga ishlanadi. Sedanani vegetatsiya davomida ikki marta oziqlantiriladi. O'sish davrida gektar hisobiga 30 kg azot va 20 kg kaliy o'g'iti berib oziqlantiriladi. Ikkinchi oziqlantirish gullagandan oldin 40 kg azot va 30 kg fosfor berish bilan tugatiladi. o'simlikni oziqlantirish sug'orishdan oldin amalga oshiriladi.[2,1]

Xulosa: Ekma sedana foydaligi tufayli va bir qancha moddalari borligi tufayli va tibbiyotda ko'p qo'llanganligi uchun ham agrotexnologiyasini rivojlantirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov.O', Ergashev.A, Abzalov.A, Yo'lchiyeva.M, Mustafakulov.D "Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi" Toshkent-2020 yil (215 – 216 betlar)

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi Namangan davlat universiteti "Biotexnologiya" fakulteti "Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi" fani (98 – 99 betlar)

3. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta maxsus ta'lim vazirligi Namangan davlat universiteti "Tabiiy fan va Geografiya" fakulteti Namangan – 2014 yil (8 - 9 betlar)